

PREVENTION OF SPIRITUAL AND MORAL ALIENATION OF YOUTH: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Dilmurod Khakimov

acting associate professor

TMC Institute Tashkent

Uzbekistan, Tashkent

ABOUT ARTICLE

Key words: youth, spirituality, ethics, alienation, globalization, information technology, social inequality, education, national values, social activism.

Received: 30.05.25

Accepted: 01.06.25

Published: 03.06.25

Abstract: This article analyzes the problem of spiritual and moral alienation among young people and its causes. The article examines the impact of factors such as globalization, the development of information technology, social inequality on youth spirituality. Also, proposals to prevent spiritual and moral alienation of young people are analyzed, including such solutions as improving the educational system, promoting national values, increasing the social activity of young people.

YOSHLAR MA'NAVIY - AXLOQIY BEGONALASHUVINI OLDINI OLISH: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR

Dilmurod Xakimov

v. b. dotsent

TMC Institute Tashkent

O'zbekiston, Toshkent

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: yoshlar, ma'naviyat, axloq, begonalashuv, globallashuv, axborot texnologiyalari, ijtimoiy tengsizlik, ta'lim, milliy qadriyatlar, ijtimoiy faollik.

Annotatsiya: Ushbu maqola yoshlar orasida ma'naviy-axloqiy begonalashuv muammosini va uning sabablarini tahlil qiladi. Maqolada globallashuv, axborot texnologiyalarining rivojlanishi, ijtimoiy tengsizlik kabi omillarning yoshlar ma'naviyatiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Shuningdek, yoshlarning ma'naviy-axloqiy begonalashuvini oldini olish bo'yicha takliflar, jumladan, ta'lim tizimini takomillashtirish, milliy qadriyatlarni targ'ib qilish, yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish kabi yechimlar tahlil

qilinadi.

ПРОФИЛАКТИКА ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО ОТЧУЖДЕНИЯ МОЛОДЕЖИ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ

Дилмурод Хакимов

и.о. доцент

TMC Institute Tashkent

Узбекистан, Ташкент

О СТАТЬЕ

Ключевые слова:	молодежь, духовность, мораль, отчуждение, глобализация, информационные технологии, социальное неравенство, образование, национальные ценности, социальная активность.	Аннотация:	В данной статье анализируется проблема духовно-нравственного отчуждения молодежи и его причины. В статье рассматривается влияние на духовность молодежи таких факторов, как глобализация, развитие информационных технологий, социальное неравенство. Также будут проанализированы предложения по предотвращению духовно-нравственного отчуждения молодежи, в том числе такие решения, как совершенствование системы образования, продвижение национальных ценностей, повышение социальной активности молодежи.
------------------------	---	-------------------	---

KIRISH

Yoshlarning ma'naviy va axloqiy begonalashuvini uning asosiy muammolarini hal qilish va yolg'izlikka qarshi o'zini o'zi tayyorlash ko'nikmalarini rivojlantirish orqali yumshatish mumkin. Yoshlarning ma'naviy jihatdan begonalashuvining asl sabablarini aniqlash va ularga shaxsiy muammolari haqida tegishli ma'lumotlarni taqdim etish muhim ahamiyatga ega.

Hozirgi vaqtda bu begonalashuv ko'pincha muayyan ijtimoiy guruhlar ichidagi hayotiy qadriyatlarning o'zgarishi va bo'sh vaqtni ijodiy mustaqillikni ta'kidlaydigan usullarda o'tkazishni afzal ko'rishdan kelib chiqadi. Yoshlar o'rtasida deviant xulq-atvorning ko'payishi, jumladan, alkogolizm va giyohvandlik, jamoat tartibini buzish, bezorilik, buzg'unchilik kabi holatlar ko'payib bormoqda. Bundan tashqari, shaharda ham, qishloqda ham ish imkoniyatlarining kamligi jamiyatdan ajralganlik va qadrsizlik hissini uyg'otadi. Bu holat keksa avlod vakillariga ham, davlat hokimiyati organlariga ham ishonchni susaytirib, ijtimoiy optimizmning pasayishiga olib keladi.

ASOSIY QISM

Globalizatsiya va zamonaviy texnologiyalar natijasida yoshlar o'zlarining milliy va madaniy identifikatsiyalarini yo'qotishi mumkin. An'anaviy axloqiy qadriyatlarning zamonaviy dunyo bilan mos kelmasligi sababli, yoshlar axloqiy me'yorlarni yo'qotishi va krizisga uchraydi.

Yoshlar ko'p vaqtlarini texnologiyaga sarflashlari natijasida ijtimoiy aloqalar va jamoaviy hayotdan uzoqlashishlari mumkin. An'anaviy ta'lim tizimlari yoshlarning zamonaviy talablariga javob bermaydi.

Zamonaviy turmush tarzi va talabchan jadvallar tufayli ota-onalar har doim ham farzandlarining ta'limiga yetarlicha e'tibor bermasligi mumkin. Bu muammoni hal etishda yoshlarni milliy madaniyat va tarix bilan tanishtirish, zamonaviy texnologiyalar orqali an'anaviy qadriyatlarni targ'ib etish bo'yicha dasturlar ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Bu milliy va madaniy ta'limga bag'ishlangan onlayn kurslar va platformalar yaratish, shuningdek, axloqiy va ma'naviy mavzularda raqamli kontent ishlab chiqarishni o'z ichiga olishi mumkin. Kitoblar, videolar va podkastlar kabi manbalar madaniy va sport tadbirlarini tashkil etish bilan birga yoshlar o'rtasida ijtimoiy aloqalarni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, an'anaviy va zamonaviy ta'lim usullarini o'zaro uyg'unlashtirish, ota-onalar uchun seminar va treninglar o'tkazish, ularni farzandlarining ma'naviy-axloqiy kamolotiga faol jalb etish muhim ahamiyatga ega. An'anaviy qadriyatlarni zamon talablari bilan uyg'unlashtirish, bu qadriyatlarni zamonaviy texnologiya va uslublar orqali moslashtirish ma'naviy-axloqiy begonalashuvning oldini olish, yoshlarni o'z hayotini ham milliy qadriyatlar, ham zamonaviy dunyo bilan uyg'unlashtirishga undashda zarur chora-tadbirlar hisoblanadi.

21-asr boshidan boshlab kibermakondagi barcha global jarayonlar dunyo mamlakatlari o'rtasida ushbu makonni nazorat qilish uchun kurash boshlanishiga olib keldi. Axborotni boshqarish samaradorligini oshirish, davlatning ham, fuqarolarning ham axborotga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish, mamlakatning axborotga asoslangan jamiyatga o'tishini osonlashtirish maqsadida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari turli sohalarda keng qo'llanilmoqda.

Kibermakonning asosiy tarkibiy qismlaridan biri Internet bo'lib, u dunyoning istalgan nuqtasidan tezkor va arzon ulanish vositasi sifatida axborot almashinuvi va operatsiyalari moslashuvchan va qulay tarzda amalga oshiriladigan joydir. Internet butun dunyo bo'ylab hukumat, tijorat, harbiy va boshqalar tomonidan qo'llaniladi. Internet TCP/IP protokoli asosida kompyuterlar, turli muhokama guruhlar, axborot resurslari, elektron pochta xizmatlaridan foydalanish imkonini beradi. Ishonch bilan aytish mumkinki, kibermakonda amalga oshirilayotgan tranzaksiyalarning aksariyati internetda amalga oshiriladi. Xalqaro elektraloqa ittifoqi hisobotiga ko'ra, 2023-yilda dunyoda internetdan foydalanuvchilar soni 6 milliardga yaqinlashgan bo'lib, ularning 66 foizi rivojlangan mamlakatlarga to'g'ri keladi.

Veb-resurs tomonidan chop etilgan har qanday turdagi materiallar foydalanuvchilar tomonidan Internetda hech qanday senzurasiz osongina o'qiladi va tomosha qilinadi.

Forumlarda, ijtimoiy tarmoqlarda (facebook, twitter, vkontakte va h.k.) munozaralar shaklida yozilgan interfaol matnlar kiber makonning xarakterli elementlari hisoblanadi.

Ma'lumotlarga ko'ra, dunyoda 1,2 milliarddan ortiq veb-sahifalar mavjud. Internet saytlari, katta va kichik tarmoqlar betartiblik taassurotini yaratadi. Garchi bu qaysidir ma'noda to'g'ri bo'lsa-da, bu boshqariladigan tartibsizlikka o'xshaydi. Internetda ma'lum jamoalar ham shakllanadi va bu jamoalar doirasida subyektlarning axborot almashish jarayonining barcha ishtirokchilari uchun umumiy xulq-atvor qoidalari asta-sekin paydo bo'ladi. Barcha internet resurslari uchun umumiy qoidalar yo'q deb da'vo qilish noto'g'ri bo'lar edi. Ular mavjud va ayniqsa kibermakondan foydalanishning texnologik jihatlariga tegishlidir.

Kibermakon ham keng ma'lumotlar to'plamidir va razvedka faoliyati uchun keng imkoniyatlar mavjud. Yirik jahon davlatlari kibermakon yaratgan imkoniyatlardan mohirlik bilan foydalanib, o'zlarining harbiy, iqtisodiy va siyosiy manfaatlariga mos faoliyat yuritmoqda. AQSh rasmiylariga ko'ra, ular hech qachon iqtisodiy dividendlar uchun kiber josuslik bilan shug'ullanmaydi. Biroq, AQSh Milliy xavfsizlik agentligining sobiq xodimi Edvard Snoudenning fikricha, Amerika tomoni bu maydondan xorijiy davlatlardagi iqtisodiy manfaatlarini uchun ham foydalangan. AQSh har doim Xitoyni xakerlikda ayblaydi. Bu sohada Rossiyaning ham o'z manfaatlarini bor. Rossiya harbiy doktrinasi hatto kibermakonda harbiy amaliyotlar o'tkazishga ham ruxsat beradi.

Yoshlar faqat yoshi emas, balki o'ziga xos ijtimoiy-madaniy xususiyatlarga ega bo'lgan noyob ijtimoiy-demografik guruhni ifodalaydi. Ularning sotsializatsiyasi inqiroz yoki xavf ostida bo'lgan jamiyatlarda an'anaviy jamiyatlarga qaraganda sezilarli darajada farq qiladi. Ayrim hollarda yoshlarning ma'naviy madaniyati begonalashishi mumkin. Tarixiy taraqqiyot yo'li bilan saqlanib qolgan an'anaviy o'zbek qadriyatlarining hozirgi davrda dolzarbligi pasayib borayotganiga guvoh bo'lmoqdamiz.

Yoshlarning tarbiyasi, bilim olishi, mehnat bozorini rivojlantirishga yo'naltirayotgan davlat sarmoyasi asosida shakllanayotgan salohiyati muhim ahamiyat kasb etadi. Yoshlar zamonaviy jamiyatda siyosiy strategiyalar va inson kapitalining o'sishining ajralmas muhim manbaidir.

Yoshlar o'yin, o'qish va mehnat kabi faoliyatlar orqali mavjud ijtimoiy tuzilmalarga integratsiyalashadi. An'anaga ko'ra, oila, ta'lim va yaqin ijtimoiy doiralar kabi ijtimoiy institutlar yoshlarni shakllantirishda markaziy rol o'ynagan. Biroq, zamonaviy jamiyatda ommaviy axborot vositalari, reklama, moda va iste'molchilik mafkurasi yoshlar mentalitetiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy sharoitda ijtimoiy o'tishlar tufayli ikkilamchi sotsializatsiya doirasi kengaydi. Axborot texnologiyalari va "virtual haqiqat"ning

yuksalishi asosiy e'tiborni an'anaviy qadriyatlarni shakllantirishdan umumiy manfaatlarga ega bo'lgan tengdoshlar guruhlariga o'tkazdi.

Bugungi kunda yoshlar o'rtasida ijtimoiy kutishning dastlabki bosqichlarida ijtimoiy farqlanish sezilarli darajada o'smoqda. Shu bilan birga, oila va ta'lim tizimining dastlabki sotsializatsiyaga ta'siri kamaydi. Zamonaviy kuch tuzilmalari tomonidan ilgari surilayotgan liberal mafkuralar yoshlar o'rtasida siyosiy loqaydlik, ekstremistik qarashlar va deviant xulq-atvorning boshqa shakllariga hissa qo'shishi mumkin. Empirik sotsiologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy tashkilotlarning xodimlari avtoritar byurokratiyalarda ta'kidlangan shaxsiy sodiqlikdan farqli o'laroq, tadbirkorlik va tashkilotchilik qobiliyatlari bilan ajralib turadi.

Yangi mehnat madaniyatini rivojlantirish murakkab va uzoq davom etadigan jarayon bo'lib, u ijtimoiy-madaniy nuqtai nazardan uchta asosiy komponentni ko'rib chiqishni talab qiladi: aqliy, ijtimoiy va ishchilarning individual fazilatlarini. Tarixiy va madaniy sharoitlarda ildiz otgan mentalitet jamoaviy ong va ijtimoiy birdamlikni shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Zamonaviy ijtimoiy amaliyot va institutlar jadal rivojlanib borayotgan bir paytda, mentalitetlar oldingi avlodlarning stereotiplari va ijtimoiy g'oyalarini saqlab, asta-sekin o'zgarib boradi.

Zamonaviy mehnat bozori uchta asosiy sub'ekt: biznes egalari, ishchilar va hukumat o'rtasidagi manfaatlar muvozanatini ko'rsatadi. Ushbu dinamika tegishli tomonlarning manfaatlarini ifodalovchi xo'jalik birlashmalari va kasaba uyushmalari kabi tashkiliy shakllar orqali ifodalanadi. Shu bilan birga, hukumatning vazifasi bu tomonlarning qonuniy manfaatlarini o'rnatish va tartibga solish va har qanday qarama-qarshi kuchlarga qarshi kurashishdan iborat. Shu nuqtai nazardan, E.M.Muxitdinov to'g'ri ta'kidlaganidek, "Jahonda mehnat migrantlari huquqlarini himoya qilish va migratsion jarayonlarni samarali, oqilona va barqaror boshqarish vositalarini shakllantirish uchun umumiy yondashuv va strategiyalarni ishlab chiqish, harakatlarni muvofiqlashtirish va inson resurslarini safarbar qilishning ilmiy asoslarini tadqiq etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xususan, amalga oshirilayotgan ilmiy izlanishlar tarkibida mehnat migratsiyasining hozirgi tendensiyalarini, uning zamonaviy mehnat bozori shakllanishiga ta'sirini o'rganish, migratsiya jarayonlarini tartibga solishning iqtisodiy, ijtimoiy va huquqiy mexanizmlarini takomillashtirish, intellektual migratsiya va uning aholini ish bilan bandligiga ta'sirini mehnat migratsiyasining muhim komponenti sifatida tadqiq etish hamda mehnat migratsiyasining iqtisodiy taraqqiyotga ta'sirini baholash bo'yicha kompleks tadqiqotlar olib borilmoqda"[1].

Shu boisdan ham "Jahonda ishsiz yoshlar raqobatbardoshligini oshirish borasida olib borilayotgan ilmiy izlanishlarga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu borada mehnat bozorida yoshlarning intellektual salohiyatini oshirish, ishsiz yoshlar raqobatbardoshligini oshirishda

moliya-kredit tizimidan unumli foydalanish, mehnat bozorida talab yuqori bo'lgan kasblar bo'yicha kadrlar tayyorlash, ishsiz yoshlarni ishga joylashtirishda davlat va nodavlat ish bilan bandlik xizmatini rivojlantirish kabi ilmiy yo'nalishlar muhim ahamiyat kasb etmoqda"[2]. Boshqacha qilib aytganda, jamiyatdagi zamonaviy o'zgarishlarning dinamikasi shuki, aholining aksariyati allaqachon sodir bo'lgan tub o'zgarishlarni tushunishga ulgurmaydilar. Aholining boshqa guruhlaridan farqli ravishda yoshlarning aksariyati bu o'zgarishlarni tushungan va his qilgan bo'ladi.

Davom etayotgan global integratsiya jarayonlari yosh avlodlarning ham birlamchi, ham ikkinchi darajali ijtimoiylashuviga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Natijada, yoshlar ko'pincha bir vaqtning o'zida ham o'z madaniyatidan, ham ingliz tilida so'zlashuvchi madaniyatdan norma va qadriyatlarni qabul qiladilar. Bu hodisa qisman AQShning global ommaviy axborot vositalaridagi hukmron roli bilan bog'liq. Binobarin, N. Mamanazarov "Integratsiyalashuv jarayonlari milliy o'zlikni anglash va milliy madaniyat ravnaqi va rivojiga keng yo'l ochib, potensial imkoniyatlarning ro'yobga chiqishini ham ta'minlaydi"[3]– deb yozadi.

Zamonaviy demografik vaziyat shundayki, 15-29 yoshdagi yoshlar o'rta maktabdan keyingi ta'limning turli turlari bilan qamrab olingan, bu mamlakatni rivojlantirish, islohotlarni amalga oshirish va jamiyatni barqarorlashtirish uchun yetarli emas. Tajriba shuni ko'rsatadiki, o'z tengdoshlaridan yuqori ma'lumotga ega bo'lgan shaxslar ko'pincha ko'chib ketishadi, bu esa mamlakatning intellektual salohiyatini pasaytiradi. Bugungi o'ziga xos tarixiy sharoitda davlat oldida turgan noyob muammolar uchun innovatsion echimlarni izlash juda muhimdir. Ushbu yechimlar kelajakdagi rivojlanish uchun turli stsenariylarni, jumladan, yosh xodimlarning ish motivlarini shakllantirishni o'z ichiga olishi mumkin. Zamonaviy yoshlarning qadriyat yo'nalishlariga ijtimoiy institutlar va tashkilotlar ta'sir qiladi, bu ichki, ko'p qatlamli tabaqalanishni aks ettiradi. Zamonaviy fuqarolik jamiyati institutlarida faol ishtirok etishga bo'lgan intilish tobora ko'proq moddiy rag'batlantirish, martaba ko'tarilishi yoki kuchga emas, balki o'z ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishga, shaxsiy rivojlanish va mas'uliyat muhimligini anglab yetishga asoslanadi.

Madaniyatimiz uchun yangi bo'lgan ijtimoiy hayotning barcha jabhalarida bozor munosabatlariga o'tish ijodiy mehnat sharoitlarini o'zgartirdi. Bu o'tish ham ma'naviy qadriyatlarning teskari o'zgarishiga olib keldi, yoshlarning ma'naviy salohiyatining pasayishiga sabab bo'ldi. Binobarin, yoshlarning ma'naviy salohiyatining bugungi holati dolzarb ijtimoiy muammo sifatida baholanmoqda. Ushbu muammoni hal qilish yoshlarning ijodiy urinishlardagi ishtirokini rag'batlantirish, mehnat madaniyatini oshirish va mehnat qadriyatini tiklash orqali ijodiy faollikni oshirishni o'z ichiga olishi mumkin.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ma'naviy va axloqiy uzilishlarga murojaat qilish jamiyatning ijodiy, ijtimoiy va intellektual qobiliyatlarini to'liq tushunishni o'z ichiga oladi. Biroq, begonalashuv tushunchasini to'liq tushunish uchun jamiyatning turli elementlari qanday o'zaro ta'sir qilishini tahlil qilish juda muhimdir. Zamonaviy yoshlarda ma'naviy-axloqiy ajralishning oldini olishga ham ob'ektiv sharoitlar, ham sub'ektiv omillar ta'sir ko'rsatadi. Shunday qilib, ushbu maqsadga erishish ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy sharoitlar, jamiyatning tashkil etilishi va ijtimoiy-madaniy elementlarni hisobga olishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, shaxsiy mehnat madaniyati, hayotiy munosabatlar, psixologik va ekzistensial jihatlar kabi sub'ektiv omillar muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Muxitdinov E.M. Aholini ish bilan bandligini ta'minlashda mehnat migratsiyasining roli. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. –Toshkent, 2019. –B.5.
2. Zikriyayev Z.M. Mehnat bozorida ishsiz yoshlar raqobatbardoshligini oshirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. –Toshkent, 2019. –B.5.
3. Mamanazarov N. Mustaqillik va milliy – etnik jarayonlar. –Toshkent: Fan, 2004.–B.59.